

Průmyslová revoluce

u nás asi 1780 - 1900

Změny ve společnosti

Osvícenecké myšlenky vedou k revolučním změnám v celé Evropě. I u nás jsou prováděny reformy – zrušení nevolnictví (vyvázání poddaných ze závislosti na vrchnosti, tzn. i na půdě) má za následek uvolnění pracovních sil na venkově, umožňuje rozšíření mnoha druhů profesí a tím též rozvoj průmyslu. Doba průmyslové revoluce je, narozdíl od předešlého spoléhání na sílu lidí, zvířat a energii větru a vody, založena hlavně na neobnovitelných zdrojích energie, zejména uhlí. Nastupuje společenská elita průmyslníků, která kopíruje životní styl upadající šlechty. Zároveň vzniká početná společenská vrstva dělníků. Rozvíjí se národní uvědomění, jež ústí v národní obrození a boj za politická práva českého národa (revoluce v roce 1848).

Stavební vývoj

Struktura sítě sídel je prakticky uzavřena. Města se začínají rozrůstat do přilehlé krajiny, jsou často řešena schematicky, s pravidelnou uliční sítí. V uhelných revírech vznikají hornické kolonie. Továrny se často nacházejí v obytné zástavbě. Městské hradby jsou bořeny, zastavovány nebo na jejich místě vznikají parky. Rozvoj hutnictví umožňuje používat železo jako stavební materiál. Vesnice se rozrůstají o drobnou chalupnickou a domkářskou zástavbu.

Krajina

Prostřednictvím průmyslu začíná společnost vytvářet souvislý zcela přeměněný prostor, který vytlačuje dosavadní přírodu blízkou krajinu. Symbolem pokroku v krajině je železnice se svými násypy, zářezy, tunely a viadukty. Krajinný ráz začíná výrazně měnit těžba uhlí, železné rudy, vápence a dalších surovin. V důsledku zavádění střídavého systému hospodaření se rozloha orné půdy zvyšuje asi o čtvrtinu. Ubývá úhorů i pastvin, mimo horské oblasti postupně mizí i louky. Nové stroje vyžadují jednotné tvary a velikosti pozemků, což postupně spěje k jednotvárnosti krajiny. Pěstování brambor a kukuřice na svažitých pozemcích způsobuje odnos zeminy a živin, proměňuje vodní režim a zanášení koryt řek. Reakcí je regulace řek a stavba hrází a kanálů. Stavební rozvoj je jednou z hlavních příčin přeměny rozsáhlých lesních celků – v mnoha oblastech mizí listnaté lesy a jsou nahrazovány smrkovými monokulturami.

Rozvoj průmyslu

Na počátku 19. století mají české země převážně agrární ráz, v té době již existují manufaktury, vznikají první továrny vybavené parními stoji. Postupně přibývají průmyslové podniky – nejprve zemědělské výrobní, později textilní, výroba porcelánu, sklářství, strojírenství. Rozvíjejí se technologie těchto výroby. K rozvoji průmyslu přispívá mechanizace těžby uhlí a výroby železa. České země se tak stávají průmyslově nejvyspělejších částí Rakouska-Uherska – první železnice v monarchii se buduje právě na našem území. Kouřící komíny jsou symbolem pokroku a jsou dlouho vnímány v krajině pozitivně.

Zemědělství

Prosazuje se střídavé hospodaření – v prvním roce luskoviny nebo pícniny (jetel, vojtěška), v druhém ozimné obilí (žito a pšenice), ve třetím brambory nebo cukrovka, ve čtvrtém ječmen a oves. Tento systém vyžaduje vyšší míru hnojení, což je možné jen díky vyššímu podílu ustájeného dobytka a rozvoji obchodu s minerálními hnojivy (ledek). Rozoráním úhorů stoupá plocha obdělávané půdy. Postupně, zejména na velkých statcích, jsou používány složitější stroje, orba i sklizeň jsou efektivnější. Jsou zakládána první družstva (skladištní, zpracovatelská, odbytová atd.). Masivně se rozšiřuje pěstování brambor, jež se stávají rozhodující plodinou. Zemědělství se zaměřuje více na průmyslové plodiny (brambory, cukrová řepa, čekanka) zpracovávané v nově postavených cukrovarech, lihovarech atd.

